

RESEARCH CENTRE FOR ISLAMIC HISTORY, ART AND CULTURE

Proceedings of the Fourth International Congress on
Islamic Civilisation in the Balkans

13-17 October 2010, Skopje, Macedonia

Balkanlar'da İslâm Medeniyeti

Dördüncü Milletlerarası Kongre Tebliğleri

13-17 Ekim 2010, Üsküp, Makedonya

İstanbul 2015

OIC | Organisation of Islamic Cooperation
IRCICA | Research Centre for Islamic History, Art and Culture

Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü, Barbaros Bulvarı
Beşiktaş 34349 İstanbul, Türkiye

PHONE | +90 212 259 1742
FAX | +90 212 258 4365

ircica.org
ircica@ircica.org

PROCEEDINGS OF THE FOURTH INTERNATIONAL CONGRESS ON ISLAMIC CIVILISATION IN THE BALKANS
13-17 OCTOBER 2010, SKOPJE, MACEDONIA

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ DÖRDÜNCÜ MİLLETLERARASI KONGRE TEBLİĞLERİ
13-17 EKİM 2010, ÜSKÜP, MAKEDONYA

SOURCES AND STUDIES ON THE HISTORY OF ISLAMIC CIVILISATION | NO.32
İSLÂM MEDENİYETİ TARİHİ KAYNAK VE İNCELEMELERİ DİZİSİ | NO.32

© COPYRIGHT | IRCICA 2015
ISBN 978-92-9063-286-3 (v.1)
ISBN 978-92-9063-287-0 (v.2)
ISBN 978-92-9063-288-7 (set)
İSTANBUL 2015

CATALOGUING IN PUBLICATION DATA

International Congress on Islamic Civilisation in the Balkans (4th: 2010: Skopje, Macedonia)
Proceedings of the Fourth International Congress on Islamic civilisation in the Balkans: 13-17 October 2010, Skopje, Macedonia =Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Dördüncü Milletlerarası Kongre tebliğleri: 13-17 Ekim 2010, Üsküp, Makedonya / edited by Halit Eren... [et al.]- İstanbul: Research Centre for Islamic History, Art and Culture, 2015.
752 p.: col. ill., maps, plans; 24 cm.- (Sources and studies on the history of Islamic civilisation; no.32)
Includes bibliographical references.
Text in English and Turkish.
ISBN 978-92-9063-286-3 (v.1)
1. Civilization, Islamic--Balkan Peninsula. 2. Civilization, Turkish--Balkan Peninsula. I. Eren, Halit, 1953- II. Title. III. Series.
949--dc21

EDITOR | Dr. Halit Eren

PREPARED FOR PUBLICATION BY | Assoc. Prof. Cengiz Tomar, Assoc. Prof. Sadık Ünay

DESIGN | Muhammed Nur Anbarlı

PRINTING AND BINDING | Talat Matbaacılık AŞ

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Ohri Sancağı

Aktan Ago*

Ohri Sancağının Kuruluşu

Ohri Sancağı Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda kurulan ilk sancaklarından biri olarak kabul edilir. Yiğit Paşa Üsküp'ü fethettikten sonra Osmanlılar bölgede düzeni sağlamak için Rumeli'de birçok sancak teşkil etmiştir. Kimi kayıtlara göre Nikopoli ve Ohri Sancağı 1393, Köstendil ile Vidin sancaklarının 1396 yılında Ali Paşa tarafından kurulması kararlaştırılır.

Sancak şehir ve çevresini de kapsamaktaydı. 15 yüzyılın ikinci yarısında Ohri sancağın sınırları Arnavutluk'un ilçelerine kadar uzanmaktaydı. Sancağın başında Sancak Beyi bulunmaktadır. Bu sancağın ilk beyi Cüneyt Bey-İzmirli 1406 yılına kadar bu görevde olduğu adı kanıtlara geçer.

Evliya Çelebi Sancağa Ayak Basması

17. yüzyılın ikinci yarısında Balkanlar ile Güney Avrupa ülkelerinin tarihî geçmişi İslâm eserleri ve kültürü ile ilgili araştırmaları yapan ünlü seyahatnameci Evliya Çelebi, İstanbul'a dönüş yolunda Roma'dan kalma Via İgnatia yoluyla Arnavutluk'ta Tiran ile Elbasan şehirlerinden geçerek Ohri sancağına gelmiştir. Ohri sancağının başında bulunan Ohruzade, Ustruga kasabasında Evliya Çelebi'yi karşılamış, ona eşlik etmiş ve ikametinde ağırlamıştır.

Şehrin adı-Şehre Ohri adının verilme nedenlerinden biri -bir Latin tarihçinin verdiği bilgilere göre Ohri şehrinin kurucusu olarak Bizans Çarlarından Salomon-Kahinin oğlu Renciyyin adında biridir. O dönemde çar, Renci'nin hikmetçisi olarak Ohru adındaki Çarın yanında yaşamaktaydı. Bu

* Dr., Tetova Devlet Üniversitesi, Makedonya

hikmetçinin tavsiyelerinden yararlanarak .ar kurulan kasabaya hikmetçinin Ohru adını vermiş olduğu bilgiler seyahatmede yer alır.

Nüfus ve Yerleşim Yerleri

Ohri sancağı ile ilgili ilk demografik bilgiler 16. yüzyılın başlangıcında verilen bilgiler olarak kabul edilmiştir. Bu bilgilere göre Kanun-i Sultan Süleyman'ın ilk saltanatı (1520-1566) yıllarındaki resmî istatistik verilere dayanan grafik biçimindeki şemada yer almaktadır. Buna göre Ohri şehrinde 500 gayrimüslim ve 250 Müslüman hanesi bulunmaktaydı. Bu kayıta göre 16 yüzyılın birinci yarısında gayrimüslim aileleri halkın çoğunluğunu oluşturmaktaydı.

Ohri sancağı ile ilgili ikinci demografik veriler hemen bir yüzyıl sonra şehri ziyaret eden ünlü Türk seyahatnamecisi (1662) Evliya Çelebi'nin vermiş olduğu bilgilerdir. Ohri kalesi hakkında Evliya Çelebi şöyle diyor: "Bu büyük kalede sadece 160 gayrimüslim hanesi var. Hepsi bunlar kafirdir, dinsizdir. Aşağı şehir ise cennettir-yemyeşil güzel bir alan olduğu tasvirini yaparken mahalle sayısını ve bunların adlarını veriyor. Çelebiye göre aşağı şehirde yekün olarak 17 mahalleden 10'u müslüman ahalisine ait, geride kalan 7 mahallesi ise Yunan, Bulgar ve Latinlerdir. Yazısında Çelebi şunları ekliyor: "Mahkeme kütüğünde belirtildiği gibi zemin ve kat olmak üzere toplam olarak dört yüz tane çatısı kiremitlerle örtülü, sağlam yapısı olan ev var. Hepsinin cennet bahçeleri ve geniş avluları var."

Şehirde yerleşen Türk ve yerli halk içinde gönüllü olarak İslâmı kabul eden aileler (6) şehrin iç ve dış görüntüsüne etki yapar. Önce şehrin sahası oldukça genişler. Doğu kültür unsurları görülmeye başlar. Örneğin Ohri kalesinde bulunan İmaret boşluğunda yaşayan Müslüman Türk ailelerin dinî hizmetleri için 15 yüzyılın sonuna doğru yani 1484 yılında Evliya Çelebi'ye göre Sinan Çelebi Ohruzade olarak Yusuf Çelebi'nin yakınlığında İmaret isminde bir camii inşa edilir. Bu caminin güney-doğu kapısında bir hatla karşılaşılır. Caminin etrafında bir mektep, zaviye (küçük tekke) de inşa edilir. Bundan başka yüksek ve güzel binalar (mutfak, ahır, mağaza konutları vb) Türk aileleri yaşamlarını sürdürmeleri için İslâm mimarî düzeni üzere ilgi çekici binalar etrafı sarmıştır. 1491 yılına ait bir belgeye göre vakfedilen zaviye fakir ve güçsüzlere, şehre uğrayan yolculara özel konaklamalar, Müs-

lüman alimlere, şehir efendilerine ve amirlere İmaret yeri olmuştur. Bundan başka, yetimlere, yoksunlara, yaşlı ve çalışmayan dul kadınlara, şehrin koruyucularına geçici olanaklar sağlanmıştır. Ohri'nin güzel İmaretin'de.

Mahalleler

Evliya Çelebi'ye göre Ohri'nin şehri içinde 17 mahalle vardır. Bunlardan onu Müslümandır geride kalan yedisi ise gayrimüslim ahalisine aittir. Düzenlilik ve güzellik bakımından başta gelen mahalleler Ohruzade, yani İmaret-Badembahçe Mahallesi ve Tekiye Mahallesi (merkezde bulunan Halveti Tekkesi etrafında)-Ünlü Türkolog Fehim Bayraktareviçe göre bu mahalle merkezden başlayarak Ustruga kasabasına doğru uzanan ve Voska nehir adını taşıyan mahalledir. Köroğlu Mahallesi (bugünkü üçüncü çınar yakınlığında), Haydar Paşa Mahallesi (küçük mahalle), Zulmiye Mahallesi, HacıHamza Mahallesi, İskender Mescid mahallesi, Yunus Voyvoda mahallesi (Ohri-Struga yolunda) Koçi Bey mahallesi, Emin Muhammed (bugünkü Sürgün) ve Kara Hoca – Karabey mahalleleri Ohri şehrinin en güzel mahalleleridir.

Camiler ve Mescidler

Müslüman halkı devamlı olarak ibadet etmeleri için uygun merkezlerde camiler inşa etmişlerdir. Başta gelenlerinden biri Hacı Kasım Paşa Camii ki, gölün karşısında güzel manzarasıyla müminlerin ilgisini çeken geniş alanı kapsayan bir cami idi. Bundan başka Süleyman Han'ın camii-tekkesi Kuloğlu, Haydar-Paşa, Zulmiye (Karanlık-ama aydınlığa sahip olan cami), Hacı Hamza, Hünkar, Ali Paşa ve minarenin ucunda bir hac olduğu için Kırst ya da Haç camisi olarak camilerden en güzelinin imaret camisi olduğunu Evliya Çelebi bildirmektedir.

Mescidlere gelince, yekun olarak 17 mahallenin 17 mescidi vardı. Bunlardan İskender Bey mescidi, Yusuf Voyvoda mescidi, Koçi mescidi, Çeşme mescidi, Çınarlı mescid önemlidir.

Eğitim

Ohri şehrinde yedi mektep vardı. Bunlardan en ünlüsü Ohrizade ve Ağa mektepleri, 77 hamam bunlardan sadece iki tanesi kamu kullanımına açık (Ohruzade ve Gazi Hüseyin Paşa hamamları). Geride kalanlar ev hamamcıkları ve üç imaret kamu mutfığıdır. Evliya Çelebi'ye göre Ohri çarşısı dörde bölünür ve bunlar oldukça dağınık durumdadır. Ayrıca 150 dükkan, üç tane ücretsiz konak, yani kervansaray ve üç hanın varlığından söz eder. Bunların dışında eğitim görmüş kişilerin bir araya gelmeleri için yedi tane kahvehanenin de olduğu Ohri şehri ile ilgili seyahatnamede bilgi verilmiştir.

Sonuç olarak

Ohri şehri Balkanlar'da en eski ve çok güzel şehirlerden biri olarak sayılır. Şehrin kuruluş tarihi belli değildir ama bu şehrin uzak geçmişi var olduğu tahmin edilir. Şehir Slav dünyasının eğitim merkezi ve Başpiskoposluğu olarak sayılır. Bu çalışmada Evliya Çelebi'ye Ohruzade'nin eşlik etmesi ve konduğu olarak ağırlamasını vurguladık. Bu kentte uzun süre kalmaktan zevk alan Evliya Çelebi'nin şehir ve sancak bölgeleri hakkında yaptığı araştırmalardan ve seyahatnamesinde verdiği bilgilerden önemli kısımları kısaca hatırlatmak istedik.

Kaynakça

- Ago Arif, Ohri Türk Ağzı, "Geçmişten Günümüze Rumeli'de Türk Dili ve Edebiyatı", bilimsel toplantısında bildiri olarak sunulmuştur, "Blaje Koneski" Filoloji Fakültesi-Üsküp, 5 Haziran 2004
- Аго Ариф, „Турските говори во Југозападна Македонија,, Научен проект, неobjавен, Скопје, Филолошки факултет, 1998
- Bayraktareviç Fehim, "Turski spomenici u Ohridu", Prilozi za orijentalnu filologiju, Sarajevo, 1955
- Бојана Душанка, „Едно охридско канунаме,, Гласник на Институтот за национална историја, Скопје, 1959
- Драги Георгиев-Илинка Јанева, „Семејството Охрузаде историја долга 600 години,, Скопје, 2010
- Tyise S., "Ohri'nin Devresine Ait Eserler", *Vakıflar Dergisi*, say.6, İstanbul, 1965

- Иналдик Халил, „Османско царство,, Српска книжевна задруга, Београд, 1974
- Kakut S, “Le Dialecte turcè Ohrid en Macédonien”, *PON Yumus XXVI*, Budapest 1972
- Kaleşi Dr. Hasan, “Jedna arapska Vakufnama iz Ohrida”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, 12 i 13 1962-1963, Sarajevo, 1965 str. 15-44
- Katona, Luis K, “Le dialecte turc de Macédonien Ou est”, *Türk Dili Araştırmalar Yıllığı*, Ankara, 1969 s. 57-94
- Охрид „Културно=историско и природно подрачје во листата на светско наследство,, Монографија текст на Коста Балабанов, Мисла-Скопје, 1994, стр. 45
- Охрид и охридско низ историјата, книга 2 (од паѓањето под Османлиска власт до крајот на Прввата светска војна), Издание на Општинско собрание на град Охрид, Скопје, 1978
- Роберт Монтрен, „Историја Османског Царства,,ж приредио је Роберт Монтран, Београд, 2002 стр. 5: „Османске воџе нису тежнјели асимилации покорених народа као ни насилно потурчење ни исламизације да је то заиста било тако доказ је очување језика попут грчког, бугарског, српског и других као и хришћанске религије.....
- Şabanoviç Nazem, -*Uvod i komentar napisao-* (Evliya Çelebi Seyahatnamesi-İstanbul 1314/1896\ 1318/1900) *Evlija Çelebi-Putopis-Odlomci o Jugoslovenskim zemljama-İRO* “Veselin Masleša”, Sarajevo, 1999